https://doi.org/10.52505/1857-4300.2026.1(326).01
CZU: 81’37:81’367

Autonomia relativă a structurilor sintactice

Ion BĂRBUȚĂ

Doctor în filologie, conferențiar cercetător
E-mail: ion.barbuta@sti.usm.md
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2649-8276
Universitatea de Stat din Moldova
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

The Relative Autonomy of Syntactic Structures

Abstract

The article analyses the relationship between semantics and syntax, emphasising the interdependence of the two levels within the utterance, conceived as a structure organised across three complementary layers: referential-semantic, logico-syntactic, and communicative-pragmatic. A central role in this organisation is played by the verb, whose valency determines the type and number of actants; thus, the classification of verbs into avalent, monovalent, bivalent, and trivalent highlights the correlation between lexical meaning and syntactic structure. However, this correspondence is not rigid. The study brings to light the phenomenon of syntactic transfer, whereby structural patterns extend beyond their prototypical semantic configurations, generating structural variation. In this process, analytic constructions with support verbs play a significant role, contributing to the redistribution of the verbal lexeme’s meaning across constituents. In conclusion, syntactic structures acquire a relative functional autonomy while remaining anchored in the semantic base.

Keywords: syntactic structure, verb semantics, verb argument structure, relative autonomy of syntactic structures, syntactic transfer.

Rezumat

Articolul analizează relația dintre semantică și sintaxă, subliniind interdependența celor două planuri în cadrul enunțului, conceput ca o structură organizată pe trei niveluri complementare: referențial-semantic, logico-sintactic și comunicativ-pragmatic. Un rol central în această organizare îl are verbul, a cărui valență determină tipul și numărul actanților; astfel, clasificarea verbelor în avalente, monovalente, bivalente și trivalente evidențiază corelația dintre sensul lexical și structura sintactică. Totuși, această corespondență nu este rigidă. Studiul pune în lumină fenomenul transferului sintactic, prin care tiparele structurale se extind dincolo de configurațiile semantice prototipice, generând variații structurale. În acest proces, un rol semnificativ îl joacă construcțiile

analitice cu verbe-suport care contribuie la redistribuirea sensului lexemului verbal între constituenți. În concluzie, structurile sintactice dobândesc o autonomie funcțională relativă, menținându-și totodată ancorarea în baza semantică.

Cuvinte-cheie: structură sintactică, semantica verbului, structura actanțială a verbului, autonomia relativă a structurilor sintactice, transfer sintactic.

1. Raportul sintaxă – semantică în configurarea structurii sintactice

Analiza autonomiei relative a structurilor sintactice implică o delimitare riguroasă a conceptelor fundamentale, în special a noțiunilor de structură sintactică și de raport de interdependență dintre organizarea sintactică și dimensiunea semantică. Aceste repere teoretice constituie premise esențiale pentru înțelegerea modului în care unitățile limbii se articulează, atât formal, cât și funcțional, în vederea transmiterii conținuturilor informaționale organizate în conformitate cu intenția comunicativă a locutorului.

În sens larg, *structura sintactică* se definește ca ansamblul relațiilor stabilite între unitățile lexicale în cadrul unui enunț, relații care determină forma, ordinea și funcția elementelor constitutive ale unității comunicative.

Din perspectiva lingvisticii contemporane, o structură sintactică nu se reduce la o simplă succesiune liniară a cuvintelor, ci reprezintă un ansamblu organizat ierarhic, menit să exprime relațiile dintre constituenții unui enunț. Aceste structuri, guvernate de reguli gramaticale ce le conferă coerență și funcționalitate, sunt modelate de factori semantici și pragmatici.

O întrebare esențială în analiza structurilor sintactice este dacă acestea pot fi abordate independent de conținutul semantic. Deși gramatica generativă clasică a încercat să argumenteze în favoarea unei autonomii complete a sintaxei, numeroase studii ulterioare (în special în lingvistica funcțională și cognitivă) au arătat că sintaxa și semantica nu funcționează ca sisteme autonome, ci într-o relație de intercondiționare. Interdependența dintre cele două planuri este esențială pentru înțelegerea modului în care limbajul exprimă și organizează sensurile. După cum subliniază Adele E. Goldberg, „semantica joacă un rol crucial în determinarea structurii” (1992, p. 148). Totodată, forma lexico-gramaticală a enunțului – expresie a organizării sale sintactice – influențează în mod direct interpretarea semantică. În consecință, cercetările dedicate acestor relații urmăresc corelarea reprezentărilor semantice cu structurile sintactice, oferind o perspectivă aprofundată asupra mecanismelor prin care limba organizează și transmite informația.

2. Sensul enunțului: o structură stratificată

În prezent, majoritatea teoriilor lingvistice converg asupra ideii că o descriere adecvată a unei limbi trebuie să integreze o componentă semantică, întrucât, în absența acesteia, structurile gramaticale rămân lipsite de interpretare. În cadrul acestor

modele, enunțul este conceput ca o entitate complexă, de orientare funcțională, al cărei conținut se organizează pe niveluri distincte (Dik 1997, pp. 49-55; GALR II, p. 864; Vet 1995, p. 21). Fundamentarea acestor niveluri nu se sprijină exclusiv pe particularitățile interne ale sistemului gramatical, așa cum susține teza autonomiei radicale, ci și pe corelația enunțului cu procesele cognitive și cu structura discursului.

În studiul de față, vom avea în vedere următoarele trei dimensiuni majore ale enunțului: dimensiunea referențială, dimensiunea cognitivă și dimensiunea discursivă. În această abordare, conținutul enunțului este interpretat prin intermediul a trei componente esențiale:

– componenta referențial-semantică presupune descrierea unui eveniment din realitate, având în centru o acțiune, o stare sau o relație. Aceasta rezultă din raportarea enunțului la situația desemnată, care poate fi reală sau imaginară (DSL, p. 426). Cercetătorii subliniază caracterul obiectiv al acestei componente, întrucât ea poate fi analizată și definită independent de contextul comunicativ;

– componenta logico-sintactică se bazează pe relația dintre obiectul comunicării, desemnat prin subiect, și proprietatea atribuită acestuia prin predicat. Subiectul identifică elementul realității despre care vorbitorul oferă informații. Predicatul, prin conținutul său semantic, exprimă caracteristicile, stările sau acțiunile asociate obiectului comunicării. Cele două unități se diferențiază astfel prin rolurile lor complementare în structurarea enunțului: subiectul îndeplinește o funcție de identificare, iar predicatul o funcție descriptiv-comunicativă;

– componenta comunicativ-pragmatică reflectă intențiile vorbitorului și modul în care acestea sunt interpretate de destinatar în actul comunicativ. Aceasta privește organizarea și prezentarea informației în funcție de contextul discursiv, incluzând strategii precum transmiterea de informații, solicitarea lor, influențarea comportamentului interlocutorului sau exprimarea unei atitudini. Distincția între informația veche, deja cunoscută interlocutorului, și informația nouă, comunicată pentru prima dată, joacă de asemenea un rol esențial în structurarea enunțului și în asigurarea eficienței comunicării.

Fiecare dintre cele trei componente ale structurii semantice a enunțului este realizată prin mijloace specifice de codificare, concretizate în tipuri distincte de structuri sintactice. Aceste structuri oferă un cadru formal de articulare a interacțiunii dintre conținutul informațional (componenta referențial-semantică), organizarea logică a acestuia (componenta logico-sintactică) și structurarea lui în acord cu intenția comunicativă a vorbitorului (componenta comunicativ-pragmatică). Corelația dintre structurile sintactice și componentele enunțului permite o descriere unitară și coerentă, în care forma, funcția și sensul se află într-o relație de interdependență strânsă.

Structura asociată componentei referențial-semantice este motivată de organizarea internă a evenimentului desemnat de enunț. În configurarea acesteia, verbul ocupă poziția centrală, funcționând ca nucleu predicativ al enunțului. Așa cum subliniază Lucien Tesnière, verbul acționează ca un centru de atracție pentru celelalte elemente

sintactice, iar valența sa determină schema structurală a enunțului (1959, p. 103). Alegerea tipului de verb (copulativ, intranzitiv, tranzitiv etc.) presupune o schemă valențială specifică, adică un set de actanți (agent, pacient, destinatar, instrument ș.a.) necesari pentru realizarea completă a predicatului. Distribuția acestor actanți, împreună cu integrarea circumstanțelor, reflectă modelul conceptual al evenimentului exprimat, iar structura sintactică rezultată se configurează în mod esențial în funcție de cerințele semantice ale verbului.

Structura corespunzătoare componentei logico-sintactice reflectă organizarea propozițională a enunțului, punând în evidență relațiile formale dintre elementele sale constitutive: subiectul și predicatul. Mijlocul principal prin care se marchează această relație este acordul gramatical, care asigură coeziunea internă a propoziției. Acordul în număr, persoană și, în anumite cazuri, în gen, între subiect și predicat funcționează ca un indicator formal al interdependenței dintre aceste două componente esențiale ale enunțului. Prin intermediul acestui acord se realizează coerența dintre obiectul comunicării (subiectul) și acțiunea, starea sau calitatea atribuită prin intermediul predicatului. Astfel, structura logico-sintactică permite constituirea unei unități comunicative autonome, capabile să exprime o aserțiune cu valoare informativă.

În ce privește componenta comunicativ-pragmatică, structurile sintactice se adaptează diverselor funcții ale actului de vorbire – informarea, interogarea, solicitarea, influențarea destinatarului sau exprimarea emoțiilor. Propozițiile enunțiative, interogative, imperative ori exclamative nu reprezintă simple forme gramaticale, ci expresii ale unor intenții discursive diferențiate. În această perspectivă, structurile sintactice constituie vehicule ale comunicării, fiind organizate în funcție de intenția enunțiativă a vorbitorului: informare (structura enunțiativă), solicitare de informații (structura interogativă), influențare (structura imperativă) ș.a. Funcțiile comunicative determină configurația gramaticală a enunțului prin moduri verbale, topică, intonație etc. Astfel, structurile sintactice nu se reduc la simple forme gramaticale, ci constituie mărci ale intenției comunicative, ilustrând modul în care vorbitorul ordonează informația în raport cu contextul discursiv și își construiește relația cu interlocutorul.

3. Valența verbului și tipologia structurilor actanțiale

În prezentul studiu ne propunem să investigăm fenomenul autonomiei relative a structurilor sintactice corespunzătoare componentei referențial-semantice, motiv pentru care vom examina, în prealabil, rolul semnificației în organizarea sintactică a acestor structuri.

Analiza semantică a verbului este indisolubil legată de structura sa actanțială, întrucât sensul lexical al verbului condiționează tipul și numărul determinanților necesari pentru actualizarea unei situații desemnate de enunț. În lingvistică, această corelație este reflectată prin noțiunea de *valență*, înțeleasă drept capacitatea unui verb de a solicita prezența unor determinanți interni – elemente obligatorii pentru

actualizarea completă a verbului predicat. Pe această bază, verbele sunt clasificate în patru subclase fundamentale: verbe avalente, monovalente, bivalente și trivalente.

Verbele avalente (zerovalente) nu impun prezența niciunui actant. Aceste verbe exprimă fenomene naturale, stări sau evenimente care nu implică participanți expliciți în proces. Din punct de vedere semantic, ele corespund unor situații autonome, nedeterminate de o instanță activă. Exemple tipice sunt *a ploua*, *a fulgera*, *a ninge*, verbe care nu necesită exprimarea în enunț a unui subiect gramatical. Astfel, structura actanțială minimă este inexistentă, iar verbul se realizează în mod complet ca predicat fără suportul unui determinant.

Verbele monovalente se caracterizează prin prezența unui singur determinant obligatoriu, de regulă subiectul. Din perspectivă semantică, ele exprimă procese, stări sau transformări care implică un singur participant și nu reclamă existența unui obiect al acțiunii. Verbe precum *a merge*, *a dormi* sau *a îmbătrâni* presupun existența unui unic actant – participantul care inițiază sau suportă procesul, se află într-o anumită stare ori suferă o modificare de stare. În asemenea contexte, conținutul semantic al verbului corespunde structurii actanțiale, subiectul fiind elementul esențial și suficient pentru realizarea completă a predicatului.

Verbele bivalente reclamă prezența a doi determinanți obligatorii, cel mai frecvent subiectul și complementul direct. Din perspectivă semantică, ele denotă acțiuni tranzitive, în care un agent exercită o acțiune asupra unui pacient sau obiect afectat. Astfel, în enunțul *Ion deschide ușa.* se activează două roluri semantice: Agentul (subiectul) și Obiectul (complementul direct). În unele cazuri, verbul bivalent poate solicita, în locul complementului direct, un complement indirect. Există, de asemenea, verbe care impun obligatoriu un complement circumstanțial (*a locui la țară*). Această varietate demonstrează că structura actanțială a verbului este determinată de structura lui semantică.

Verbele trivalente presupun prezența a trei actanți obligatorii, de regulă subiectul, complementul direct și complementul indirect. Aceste verbe implică, semantic, o relație triadică, în care un agent (subiectul) transferă un obiect (complementul direct) către un beneficiar sau destinatar (complementul indirect). Verbe precum *a înmâna*, *a dărui*, *a recomanda*, *a explica* solicită trei roluri semantice distincte: Agent, Obiect / Temă și Beneficiar / Experimentator. Structura actanțială a acestor verbe este astfel determinată de natura relației semantice complexe pe care o exprimă, relație care nu poate fi realizată complet fără toți cei trei participanți.

Clasificarea verbelor în funcție de trăsăturile lor valențiale reprezintă fundamentul teoretic pentru descrierea tipurilor de structuri sintactice de bază ale enunțului. Astfel, între cele patru subclase fundamentale de verbe – avalente, monovalente, bivalente și trivalente – și tipologia structurilor actanțiale se stabilește o relație directă de corespondență. Verbele avalente, lipsite de capacitatea de a solicita actanți, configurează structuri zeroactanțiale (V + Ø), caracteristice enunțurilor impersonale (*Plouă*.). Verbele monovalente, care cer prezența unui singur actant, generează

structuri uniactanțiale (V + 1), tipice construcțiilor cu subiect unic (*Copilul doarme*.). Verbele bivalente, a căror semantică presupune doi participanți la proces, determină formarea structurilor biactanțiale (V + 2), în care se actualizează, de regulă, subiectul și complementul obiect (*Maria citește o carte*.). În fine, verbele trivalente, capabile să integreze trei actanți, dau naștere structurilor triactanțiale (V + 3), caracteristice enunțurilor cu distribuție complexă a rolurilor semantice (*Profesorul a dat elevului o carte*.).

Prin urmare, clasificarea verbelor după trăsăturile valențiale evidențiază corespondența dintre semantica verbului și organizarea sintactică a enunțului. Structura actanțială nu este arbitrară, ci derivă din conținutul lexical al verbului, care presupune existența unor participanți cu roluri semantice determinate. În acest sens, relația dintre valența verbului și structura enunțului reflectă organizarea intrinsecă a verbului, acesta proiectând asupra construcției sintactice schema sa actanțială și determinând tipologia fundamentală a enunțurilor.

4. Fenomenul autonomiei relative a structurilor sintactice și transferul sintactic

Analiza raportului dintre semantica lexicală și structurile sintactice, realizată pe baza unor exemple concrete, arată că această relație nu se reduce la o simplă corespondență între cele două niveluri ale limbii. Ea relevă modul în care valorile semantice ale unităților lexicale pot condiționa, restrânge sau, dimpotrivă, extinde posibilitățile de configurare a construcțiilor sintactice.

Pe de altă parte, deși numeroase exemple confirmă faptul că structura actanțială a verbului este determinată de semantica acestuia, nu se poate afirma că semantica lexicală deține un rol absolut și exclusiv în configurarea relațiilor sintactice. Dimpotrivă, realitatea lingvistică arată că, în anumite împrejurări, construcțiile sintactice pot manifesta o autonomie relativă față de nucleul lor lexical.

Această autonomie se manifestă prin tendința unor structuri actanțiale de a se extinde asupra unor situații sau stări de lucruri care, prin natura lor, ar reclama o organizare diferită. În asemenea cazuri, nu mai avem de-a face cu o simplă corespondență între semantica verbului și distribuția actanților, ci cu un proces de transfer și adaptare a structurilor sintactice. Astfel, un tipar sintactic consacrat se poate aplica unor stări de lucruri chiar și atunci când structura lor intrinsecă diferă de structura construcției prin care sunt desemnate. În consecință, autonomia relativă a construcțiilor sintactice nu trebuie înțeleasă ca independență totală față de semantica lexicală, ci ca o flexibilitate care permite adaptarea tiparelor gramaticale la contexte cognitive și comunicative variate.

Înțeles ca o extindere a structurilor sintactice existente, transferul sintactic se poate manifesta pe trei direcții principale:

1) utilizarea structurilor uniactanțiale pentru a desemna evenimente care, în mod obișnuit, sunt exprimate prin verbe avalente (impersonale);

2) utilizarea structurilor biactanțiale pentru a reda evenimente exprimate, de regulă, prin verbe monovalente;

3) utilizarea structurilor triactanțiale pentru a exprima evenimente formulate, în mod normal, prin verbe bivalente.

4.1. De la verbe avalente la structuri uniactanțiale

Primul tip de transfer, definit prin trecerea de la verbe avalente la structuri uniactanțiale, poate fi ilustrat prin:

Se luminează. = Se face ziuă.
Se înserează. = Se face seară.
Se întunecă. = Se lasă întunericul.
Se înnoptează. = Se face noapte.
Se răcește. = Se face frig. Se lasă frigul.
Se încălzește. = Se face cald.
Se desprimăvărează. = Se face primăvară.

Pentru a explica modul în care limba română conceptualizează același fenomen natural prin mijloace expresive echivalente semantic, dar diferite din punctul de vedere al organizării sintactice, este relevantă corelația dintre enunțurile *Astă-noapte a brumat*. și *Astă-noapte a căzut brumă*. Verbul impersonal *a bruma* prezintă procesul ca pe un eveniment autonom, lipsit de un agent uman sau animat. În schimb, construcția analitică *a cădea brumă* este alcătuită dintr-un verb de proces (*a cădea*) și un substantiv (*brumă*), care denumește rezultatul material al fenomenului. În acest caz, evenimentul nu mai este perceput exclusiv ca proces, ci este conceptualizat din perspectiva „stratului" material care se depune.

Din punct de vedere semantic, ambele structuri denumesc același fenomen meteorologic – depunerea stratului de brumă. Sub raport sintactic, se constată o diferență notabilă: verbul simplu *a bruma* este înlocuit prin construcția perifrastică *a cădea brumă*, ceea ce marchează trecerea de la exprimarea directă a procesului la nominalizarea rezultatului și integrarea acestuia într-o structură predicativă complexă.

Se poate afirma, prin urmare, că *a bruma* desemnează procesul propriu-zis, în timp ce *a cădea brumă* desemnează procesul din perspectiva rezultatului vizibil al acestuia. Limba română oscilează astfel între două perspective de conceptualizare a aceluiași fenomen natural: una procesuală și alta orientată spre rezultat. În felul acesta, verbele impersonale prezintă procesul ca pe o entitate autonomă, care se desfășoară de la sine, fără ca sursa lui să fie relevantă sau identificabilă. Spre deosebire de acestea, structurile uniactanțiale conceptualizează evenimentul prin nominalizarea rezultatului ori a efectului procesului, ceea ce conferă impresia unei stabilități mai mari. Astfel, construcții precum *Se face noapte.* sau *Se face frig.* nu pun accentul pe dinamica transformării, ci pe instalarea unei stări considerate ca dată.

În consecință, se poate constata că între construcțiile impersonale și cele uniactanțiale există atât o relație de echivalență funcțională, cât și o diferență de perspectivă: primele focalizează procesul aflat în desfășurare, pe când cele din urmă pun în evidență starea rezultată ca un fapt independent de agent. Această alternanță scoate în relief un aspect esențial: dacă verbele impersonale codifică procesul în desfășurarea lui, structurile uniactanțiale deplasează accentul asupra rezultatului obiectivat, prezentând procesul ca o stare sau ca un fapt constatat.

Această transformare reflectă tendința limbii de a reinterpreta fenomenele naturale sau procesele temporale ca entități de sine stătătoare, desprinse de dinamica inițială. În acest sens, uniactanțialele nu doar reproduc conținutul semantic al verbelor impersonale, ci îl și restructurează, conferindu-i un statut independent, mai puțin dependent de agentivitate. Diferența dintre cele două tipuri de construcții ilustrează, așadar, nu numai varietatea mijloacelor expresive ale limbii, ci și gradul de autonomie pe care îl pot dobândi structurile sintactice.

4.2. De la verbe monovalente la structuri biactanțiale

Al doilea tip de transfer se realizează prin substituirea verbelor monovalente cu structuri biactanțiale, după cum arată următoarele exemple:

a călători = a face / a întreprinde o călătorie
a se plimba = a face o plimbare
a se mișca = a face o mișcare
a sări = a efectua un salt
a greși = a face o greșeală
a cina = a lua cina
a lupta = a duce o luptă etc.

Pentru a ilustra opoziția dintre verbul simplu și construcția analitică alcătuită dintr-un verb-suport și un substantiv, vom recurge la câteva exemple.

În enunțul *Vara aceasta am călătorit prin toată Europa.*, verbul simplu *a călători* concentrează în sine atât ideea de acțiune, cât și pe cea de proces desfășurat în timp. În schimb, în enunțul *Vara aceasta am făcut / am întreprins o călătorie prin toată Europa.*, sensul este divizat între două componente: verbul-suport *a face* sau *a întreprinde*, care marchează caracterul procesual, și substantivul abstract *călătorie*, ce poartă încărcătura semantică principală. Astfel, construcția analitică aduce în prim-plan dimensiunea obiectuală a acțiunii, prezentând călătoria ca pe un eveniment delimitat și conceptualizat ca entitate distinctă.

Situația este similară în perechea de enunțuri: *În fiecare seară se plimbă prin parc*. versus *În fiecare seară face o plimbare prin parc*. Verbul simplu *a se plimba* exprimă direct acțiunea, într-o manieră unitară și concisă, fără a necesita elemente suplimentare. În schimb, construcția analitică *a face o plimbare* separă componenta

acțională (*a face*) de cea lexicală (*plimbare*), ceea ce permite o focalizare mai clară asupra evenimentului în sine, tratat la nivel conceptual ca un „obiect".

Din această comparație rezultă că verbele simple se caracterizează printr-o densitate semantică mai mare, oferind o reprezentare compactă a acțiunii, pe când construcțiile analitice au o structură transparentă, dar mai complexă, ceea ce le face mai potrivite pentru contexte în care este necesară accentuarea caracterului nominalizat al acțiunii.

Acest tip de transfer reflectă tendința limbii de a transpune acțiuni denumite, în mod obișnuit, prin verbe monovalente într-o structură biactanțială, obținută prin asocierea unui verb-suport cu un substantiv care nominalizează evenimentul. În asemenea cazuri, unitatea lexicală simplă este substituită printr-o construcție analitică, ceea ce conduce la o modificare a organizării sintactice a enunțului: de la un singur determinant obligatoriu (subiectul) la doi determinanți (subiectul și complementul direct). Această transformare nu afectează conținutul semantic fundamental al enunțului, dar permite o mai mare flexibilitate expresivă și o diversificare stilistică.

4.3. De la verbe bivalente la structuri triactanțiale

Cel de-al treilea tip de transfer presupune recursul la structuri trimembre pentru a exprima evenimente desemnate, în mod obișnuit, prin verbe bivalente. Este vorba despre parafrazarea unui verb tranzitiv (care implică două roluri – subiect și complement direct) sau a unui verb ce solicită un subiect și un complement indirect printr-o construcție analitică mai amplă, cu trei determinanți:

a crede pe cineva = a avea încredere în cineva
a discuta cu cineva = a avea discuții cu cineva
a fotografia pe cineva = a face cuiva o fotografie
a intervieva pe cineva = a lua un interviu cuiva
a invita pe cineva = a adresa cuiva o invitație
a se întâlni cu cineva = a avea o întâlnire cu cineva
a mulțumi cuiva = a adresa cuiva mulțumiri
a prefera pe cineva = a da preferință cuiva
a răspunde cuiva = a da un răspuns cuiva
a recomanda pe cineva = a face cuiva o recomandare
a săruta pe cineva = a da cuiva un sărut
a sfătui pe cineva = a da cuiva un sfat / a oferi cuiva un sfat
a vizita pe cineva = a face cuiva o vizită

În enunțul *Ieri am vizitat-o pe bunica*., predicatul este realizat printr-un verb tranzitiv (*a vizita*), care concentrează în sine atât ideea de acțiune, cât și relația semantică dintre subiect (*eu*) și obiect (*bunica*). Structura este sintetică, evenimentul fiind exprimat direct printr-o unitate verbală unică.

În schimb, enunțul *Ieri i-am făcut bunicii o vizită*. recurge la o construcție analitică formată dintr-un verb-suport (*a face*) și un substantiv abstract (*vizită*). În această structură, verbul-suport nu mai are un conținut lexical deplin, ci funcționează ca un instrument gramatical, care permite substantivului să preia sarcina de a desemna evenimentul. Construcția analitică introduce un grad suplimentar de explicitare și de autonomie sintactică a componentelor: rolul de obiect este atribuit substantivului (*vizită*), iar participantul asupra căruia se exercită acțiunea este marcat printr-un complement indirect (*bunicii*).

5. Construcțiile analitice și rolul verbelor-suport

Dacă ne raportăm exclusiv la nucleul verbal al construcțiilor analizate, se observă că toate tipurile de transfer sintactic implică trecerea de la o formă sintetică, în care informația este concentrată într-o singură unitate lexicală, la o formă analitică de tipul verb-suport + substantiv, unde sensul se distribuie între doi constituenți, iar relațiile sintactice devin mai transparente.

Potrivit observațiilor formulate de mai mulți cercetători, aceste unități prezintă, în general, o relație de sinonimie. Relevând echivalența semantică dintre structura analitică și verbul derivat din același radical cu substantivul corespunzător, autorii menționează, totodată, și diferențele care le separă (Cenac 2007, p. 319; Constantinovici 2019, p. 84).

Diferența fundamentală dintre cele două modalități de exprimare constă în gradul de condensare a sensului: în varianta sintetică, verbul integrează simultan atât ideea generală de acțiune, cât și conținutul semantic specific, în timp ce în varianta analitică aceste valori se disociază, ceea ce permite o explicitare mai clară a raporturilor sintactice și o mai mare transparență structurală.

Pentru a evidenția distincția dintre exprimarea sintetică, realizată printr-un verb simplu, și exprimarea analitică, de tip verb-suport + substantiv, vom analiza structurile *a face o casă* și *a face o plimbare*. Diferența esențială dintre aceste construcții constă în statutul semantic al verbului.

În primul caz, *a face* funcționează ca verb lexical plin, cu sens propriu („a construi”, „a edifica”), iar substantivul *casă* desemnează obiectul rezultat al acțiunii. Avem aici o relație veritabilă de tip predicat semantic + obiect, în care verbul este autonom și își păstrează întreaga încărcătură lexicală. Construcția este, așadar, canonică și exprimă un raport direct între predicat și complementul său.

În al doilea caz, verbul *a face* își pierde autonomia semantică și funcționează ca verb-suport, având rolul de a actualiza valoarea acțională a construcției. Sensul central al enunțului este concentrat în substantivul *plimbare*, care nominalizează evenimentul. Se obține, astfel, o construcție analitică în care un verb monovalent (*a se plimba*) este transpus într-o structură biactanțială (*a face o plimbare*). Această transformare ilustrează mecanismul transferului sintactic, precum și specificul construcțiilor analitice din limba română.

În acest context, verbele precum *a face, a efectua, a întreprinde* ș.a., atunci când apar în astfel de construcții, nu pot fi considerate verbe cu valoare predicativă deplină. Ele funcționează, mai degrabă, ca marcatori ai verbalității, fiind lipsite de un conținut semantic propriu. Din acest motiv, pot fi definite drept verbe „goale" din punct de vedere semantic. În literatura de specialitate, asemenea unități sunt denumite, de regulă, verbalizatori, deoarece au rolul de a „verbaliza" substantivul care constituie nucleul construcției analitice. Astfel, în expresia *a da un răspuns*, sensul principal este concentrat în substantivul *răspuns*, în timp ce verbul-suport *a da* are doar rolul de a conferi întregii structuri valoare verbală. Printre cele mai frecvent utilizate verbe-suport se numără: *a face, a da, a avea, a lua, a ține, a aduce, a pune, a primi, a suporta, a suferi* etc.

Un alt aspect relevant privește specificul semantico-sintactic al determinantului din construcțiile analitice. De regulă, acesta este reprezentat de un substantiv cu sens abstract (*mișcare, alegere, observație, încercare, plimbare*), derivat de la verbul corespondent din construcția sintetică (*a se mișca, a alege, a observa, a încerca, a se plimba*). Prin natura lor abstractă, asemenea determinanți nu dispun de un referent propriu, adică nu desemnează un participant real la evenimentul denotat. Ei funcționează, mai degrabă, ca nuclee nominalizate ale acțiunii, desemnând procesul verbal într-o formă substanțializată.

Astfel, în construcții de tipul *a face o alegere* sau *a da un sfat*, nu poate fi vorba despre existența unui complement direct care să exprime un rol semantic propriu (de tipul Pacient, Obiect etc.), întrucât substantivul abstract nu desemnează o entitate distinctă, ci reia, într-o formă nominală, procesul exprimat în construcția sintetică prin verbul de bază (*a alege, a sfătui*). În consecință, atribuirea unor funcții semantice acestor determinanți nu se dovedește justificată, deoarece ei nu corespund unui participant real al evenimentului, ci reprezintă doar o proiecție lexicalizată a acțiunii. Această situație este descrisă cu acuratețe de Jacqueline Giry-Schneider, care subliniază că „substantivele, tratate în mod obișnuit ca simple complemente ale verbului, dobândesc statutul de «adevărate» predicate semantice, în timp ce verbul nu este decât un instrument morfologic și sintactic care servește la construirea lor, adică la transformarea lor în enunțuri" (1986, p. 49).

Absența unui rol semantic propriu pentru substantivele abstracte (*sfat, propunere, încercare, observație*), atunci când acestea se combină cu verbe-suport de tipul *a face, a da, a aduce* ș.a., se explică prin procesul de desemantizare a acestor verbe. În asemenea construcții, funcția verbului nu mai este aceea de a introduce un actant, ci de a asigura caracterul verbal al construcției, în timp ce nucleul semnificației acționale se concentrează în substantivul predicativ.

Această particularitate devine evidentă dacă comparăm enunțuri precum:

Am ales varianta potrivită. (structură sintetică, unde verbul *a alege* are valoare predicativă deplină și introduce actanți semantici clari);

Am făcut o alegere potrivită. (structură analitică, unde verbul *a face* este desemantizat și servește doar ca suport al substantivului *alegere*, purtătorul principal al sensului lexical).

În acest fel, determinantul nominal abstract nu trebuie interpretat ca un complement direct în accepțiunea tradițională, ci ca element central al unei structuri analitice, în care verbul-suport îndeplinește exclusiv un rol funcțional și nu unul semantic propriu-zis.

Din cele expuse anterior se poate deduce că variația structurală, constând în trecerea de la un verb simplu la o construcție cu verbalizator, nu este determinată de o schimbare a stării de lucruri desemnate: în ambele cazuri este vorba despre același eveniment. Această transformare se realizează exclusiv pe plan formal și nu este motivată de factori referențiali. Astfel, constatăm că modificările intervenite se produc în limitele aceleiași situații referențiale, fără a altera conținutul factual al enunțului, ci doar modul de organizare și de distribuire a sensului între constituenții structurii.

Compararea construcțiilor analitice, de tipul *a lua o decizie*, cu forma sintetică echivalentă *a decide* relevă diferențe esențiale la nivel lingvistic. În primul rând, distribuția sensului se modifică: ideea de acțiune, exprimată unitar printr-un verb simplu, este fragmentată între verbul-suport și substantiv. În al doilea rând, verbul din construcția analitică își pierde autonomia semantică, întrucât sensul acțional este concentrat în substantiv, iar rolul verbului se reduce la funcția de marcator al verbalității. În cele din urmă, substantivele abstracte (precum *sfat, propunere*), deși ocupă poziția de complement direct al unor verbe-suport de tipul a *da, a face*, nu îndeplinesc rolul semantic de obiect sau pacient.

Acest specific semantico-funcțional al construcțiilor analitice influențează direct comportamentul lor față de transformarea pasivă. În cazul acestor construcții, pasivul este limitat sau nefiresc, deoarece substantivul abstract nu reprezintă un participant real al evenimentului și, prin urmare, nu poate îndeplini rolul de subiect pasiv. Drept urmare, se preferă forma activă sau echivalentele cu un verb de bază; pasivul, deși posibil, apare uneori artificial și nejustificat.

Concluzii

Analiza de mai sus arată că structurile sintactice, odată constituite în sistemul limbii, dobândesc statutul unor entități autonome, recognoscibile atât prin configurația lor formală, cât și prin regularitățile gramaticale pe care le presupun. Prin activarea unor mecanisme de derivare, aceste entități nu se limitează strict la tiparele situaționale și semantice pentru care au fost inițial create. Ele tind să capete o relativă autonomie funcțională, extinzându-și aplicabilitatea și asupra unor stări de lucruri atipice, în care distribuția determinanților nu mai este dictată exclusiv de cerințele semantice ale verbului, ci de regularitățile formale ale sintaxei. Această autonomie se manifestă prin modul specific de organizare a enunțului, care nu mai reflectă doar relația directă dintre verb și argumentele sale, ci și constrângerile interne ale sistemului gramatical.

În acest sens, derivarea sintactică ilustrează capacitatea gramaticii de a genera construcții ce depășesc cadrul situațiilor prototipice.

În felul acesta, distribuția determinanților nu depinde în mod absolut de compatibilitatea lor cu sensul lexical al verbului, ci poate fi impusă de cerințele structurii sintactice în sine. Rezultă, prin urmare, posibilitatea ca aceleași tipare sintactice să fie extinse și aplicate unor situații netipice, care, din punct de vedere extralingvistic, nu ar fi considerate firești. În asemenea cazuri, determinanții sunt integrați, mai degrabă, prin forța regulilor gramaticale decât prin logica semnificațiilor.

Această extindere a structurilor sintactice asupra unor situații necanonice demonstrează că sintaxa nu este doar o reflectare mecanică a sensului, ci un sistem autonom de reguli și relații, capabil să genereze construcții valide chiar și în absența unei motivații semantice evidente. Totuși, autonomia relativă a structurilor sintactice nu trebuie interpretată ca o separare radicală de planul semantic, ci ca expresia complexității limbii, care poate conserva reguli formale independent de coerența semantică. Din această perspectivă, analiza autonomiei structurilor sintactice devine fundamentală pentru înțelegerea raportului dintre formă și conținut în organizarea limbii.

În sfârșit, transferul sintactic, prin care o structură este extinsă către evenimente ce contravin așteptărilor semantice obișnuite, determină apariția unor construcții percepute ca necanonice și, implicit, a polisemiei structurilor sintactice. Această polisemie nu trebuie înțeleasă ca un efect al instabilității formale, ci ca expresie a potențialului polivalent al limbii, care permite activarea unor valori semantice distincte în funcție de contextul lexical și de distribuția determinanților în enunț.

Faptul că una și aceeași situație din realitate poate fi redată prin mai multe modele semantico-sintactice constituie o dovadă că un model structural dispune de o valoare de bază, susceptibilă de a genera, prin extindere, una sau mai multe valori secundare. Această diversificare semantică demonstrează flexibilitatea relației dintre formă și conținut, subliniind capacitatea structurilor de a se adapta la variațiile de sens pe care le presupune comunicarea. Prin urmare, polisemantismul structurilor sintactice trebuie privit nu ca o anomalie, ci ca o trăsătură intrinsecă a limbii, rezultat al interacțiunii dintre reguli formale și mecanisme contextuale.

Referințe bibliografice:

CENAC, Oana Magdalena. Despre valorile verbului „a face”. *Communication and Argumentation in the Public Sphere*. 2007, Year I, Issue 2, pp. 318-322. ISSN 1843-7893.

CONSTANTINOVICI, Elena. Referitor la fenomenul autonomiei structurilor actanțiale ale verbului. În*: Filologia modernă: realizări și perspective în context european,* ediția a XIII-a, 10-11 octombrie 2019. Chișinău: Tipocart Print SRL, 2019, pp. 81-85. ISBN 978-9975-3289-6-8.

DIK, Simon C. *The Theory of Functional Grammar*. Part I: *The Structure of the Clause*. Berlin/ New York: Mouton de Gruyter, 1997. ISBN 978-3-11-015404-7.

DSL = BIDU-VRĂNCEANU, Angela; CĂLĂRAȘU, Cristina; IONESCU-RUXĂNDOIU, Liliana; MANCAȘ, Mihaela și PANĂ-DINDELEGAN, Gabriela. *Dicționar de științe ale limbii*. București: Nemira, 2001. ISBN 973-569-460-3.

GALR II = *Gramatica limbii române*. Vol. II: *Enunțul*. București: Editura Academiei Române, 2005. ISBN 973-27-1306-2.

GIRY-SCHNEIDER, Jacqueline. Les noms construits avec „faire": compléments ou prédicats? *Langue française,* 1986, nº. 69, pp. 49-63. ISSN 0023-8368.

GOLDBERG, Adele E. *Argument Structure Constructions*. PhD dissertation, University of California, Berkeley, 1992.

TESNIÈRE, Lucien. *Éléments de syntaxe structurale*. Paris: Klincksieck, 1959.

VET, Co. Représentation et énonciation: le modèle stratifié de l'énoncé en grammaire fonctionnelle. *L'Information Grammaticale*. 1995, nº. 67, pp. 21-27. ISSN 0222-9838.

Notă: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică", Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu" al Universității de Stat din Moldova.

Primit: 08.10.2025
Acceptat: 20.05.2026